

Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ UNICEF

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟ 2012

Νικόλαος Σκεντέρης
Επίκουρος Καθηγητής Παιδιατρικής
Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ 2012

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2012

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ UNICEF

unicef

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ

- μείωση παιδικού πληθυσμού:

32% (1961) → 19%(2001) → 17,4% (2001)

- μείωση μελών / νοικοκυριό:

3,78 (1961) → 2,65 (2009)

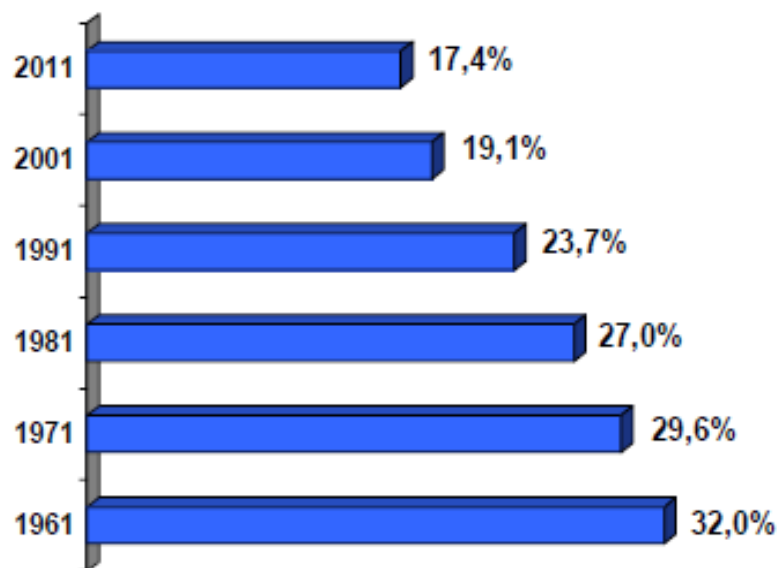
- αύξηση νοικοκυριών χωρίς παιδιά < 15 ετών
κατά 27,5% (1991-2001)

- αύξηση διαζυγίων (ανά 1.000 κατοίκους):

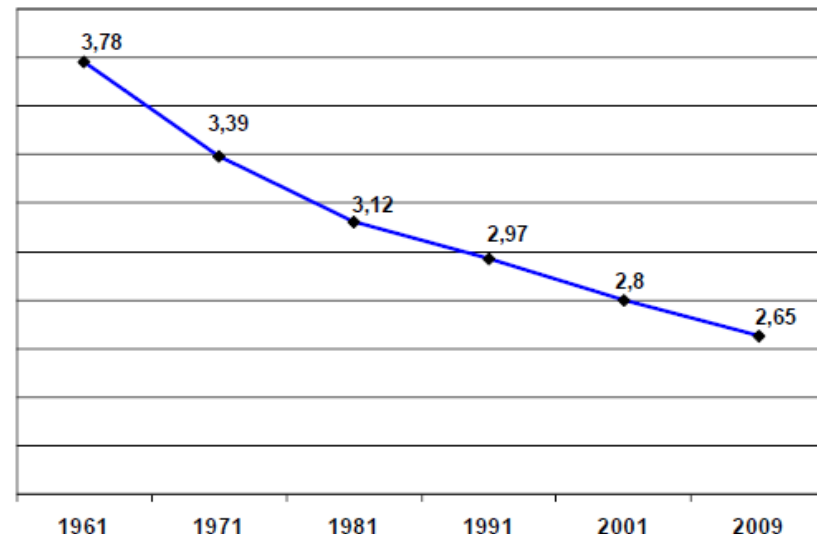
0,7 (1981) → 1,2 (2008) και

σε > 61,4% υπάρχουν παιδιά

ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΟ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

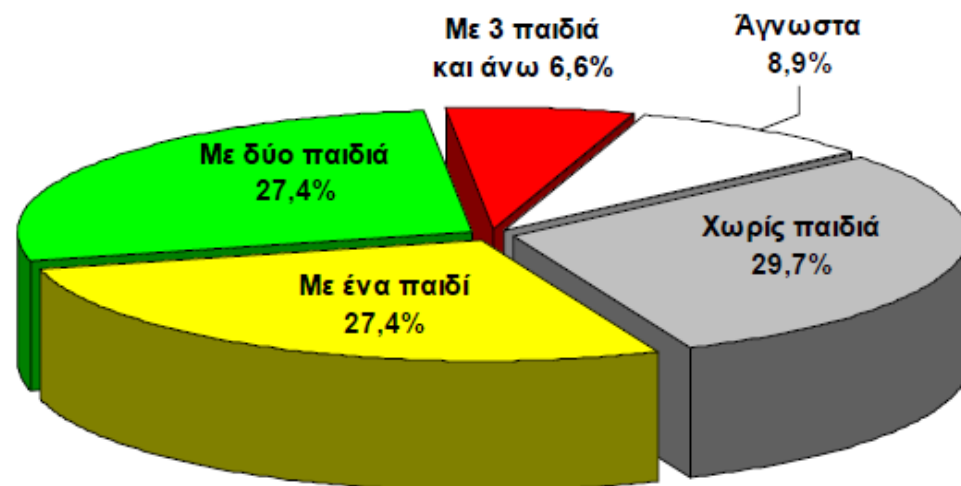
ΜΕΣΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΛΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ 1961-2009* ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

*Τα στοιχεία από το 1961 έως 2001 προέρχονται από τις απογραφές της Στατιστικής Υπηρεσίας. Για το 2009 από προβλέψεις πληθυσμού της ίδιας υπηρεσίας

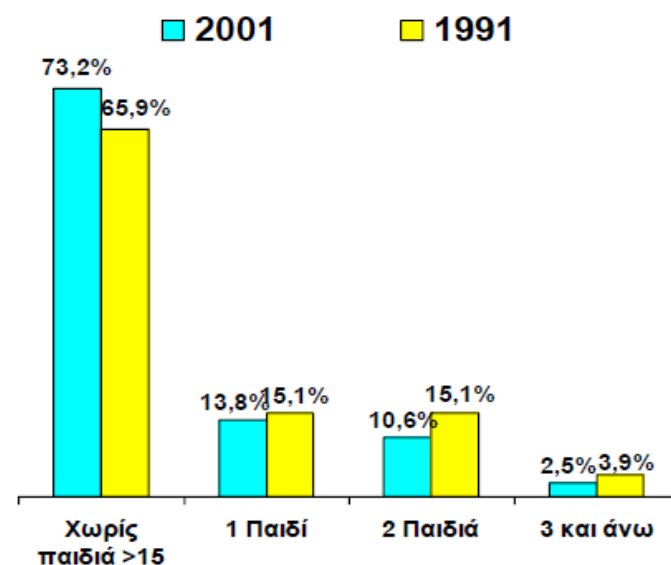
ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΔΙΑΖΥΓΙΩΝ ΜΕ ΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΟΥ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ (2007)

Πηγή: OECD Family database, www.oecd.org/social/family/database

ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΜΕ ΑΝΗΛΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 15 ΕΤΩΝ (2001-1991)

ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Σύμβαση

Παιδική εργασία:

- 1.500 βιβλιάρια εργασίας ανηλίκων / 1 έτος, όμως η ΕΛ. ΣΤΑΤ. (2011) υπολογίζει σε 8.886 τους εργαζόμενους 15-18 ετών
- 70% των μαθητών που διακόπτουν το σχολείο εισέρχονται στην αγορά εργασίας

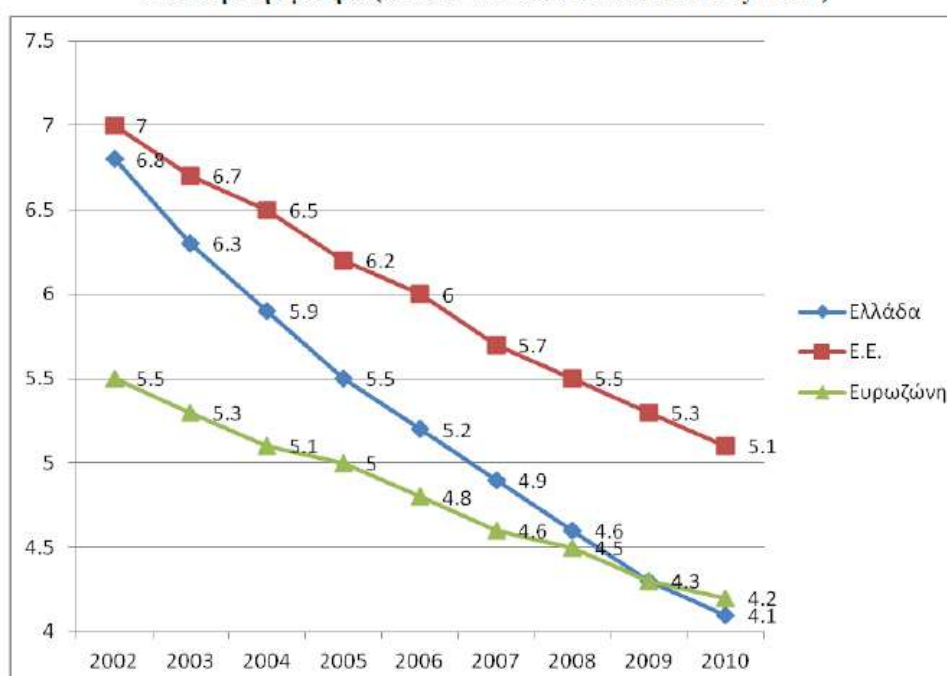
Υγεία:

- δραστική μείωση παιδικής θνησιμότητας (ανά 1.000 παιδιά 1-5 ετών):
11,5 (1990) → 4,1 (2010)

η παιδική και η βρεφική θνησιμότητα
χαμηλότερη
από τον μέσο όρο της ΕΕ και της Ευρωζώνης

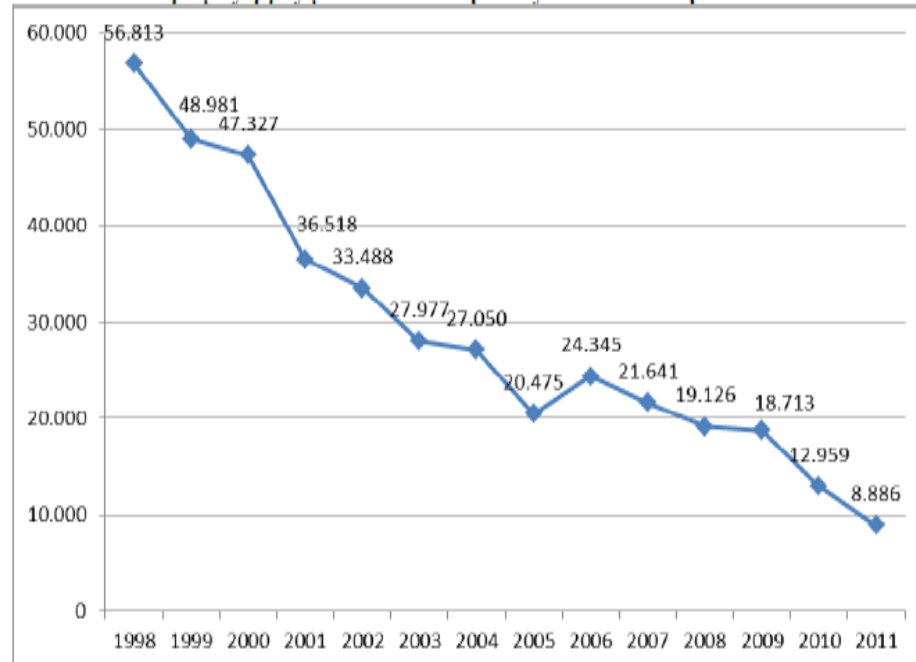
- μεγαλύτερο, όμως, ποσοστό λιποβαρών βρεφών από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ, με αυξητική τάση ιδίως μετά το 1995

Παιδική θνησιμότητα (θάνατοι ανά 1.000 παιδιά από 1 έως 5 ετών)

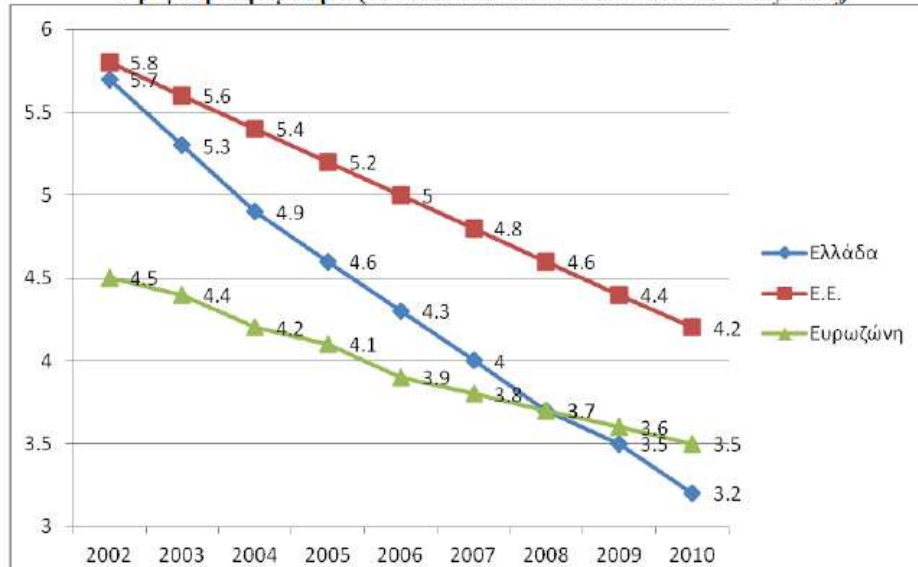
Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα (2012)⁴³

Αριθμός εργαζομένων παιδιών ηλικίας 15-18 ετών στην Ελλάδα

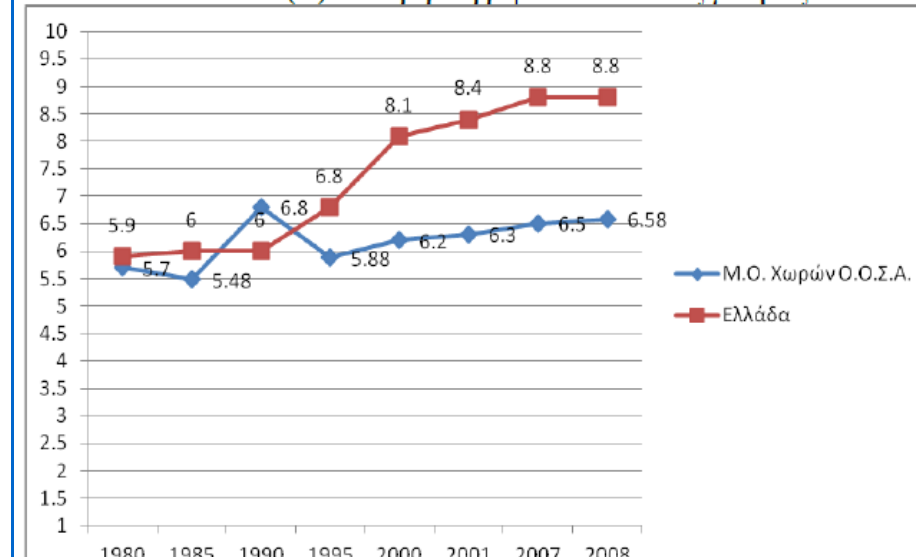
Πηγή: Ελληνική Στατιστική Αρχή

Βρεφική θνησιμότητα (θάνατοι ανά 1.000 παιδιά κάτω του ενός έτους)

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα (2012)⁴⁴

Ποσοστό (%) ελλιποβαρών βρεφών ανά συνολικές γεννήσεις

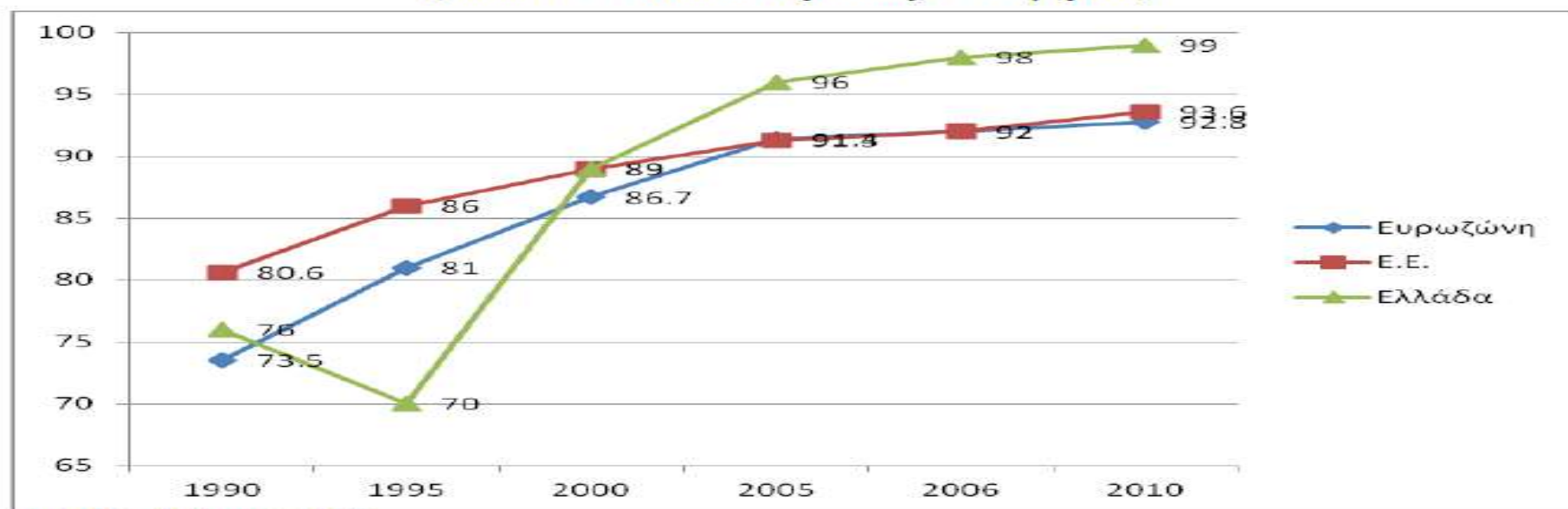
Πηγή: Ο.Ε.Κ.Δ. 2012⁵⁴

Εμβολιασμοί:

- μεγαλύτερα ποσοστά εμβολιαστικής κάλυψης για ιλαρά και DTP από το μέσο όρο της ΕΕ και της Ευρωζώνης: ~100% των παιδιών 12-23 μηνών (2010)

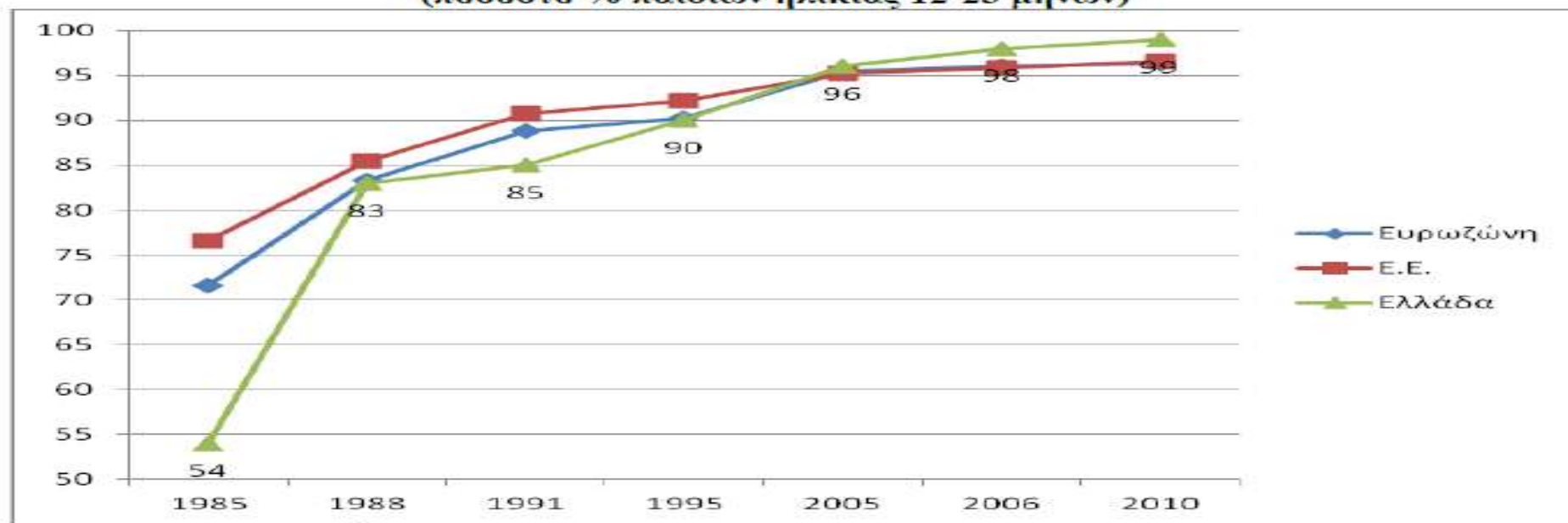
Παρόλα αυτά διαπιστώνεται ευρεία ανταπόκριση σε πρωτοβουλίες δωρεάν εμβολιασμού από φορείς, ιδίως σε παιδιά ευπαθών κοινωνικών ομάδων

**Ανοσοποίηση (εμβολιασμός) για Ιλαρά
(ποσοστό % παιδιών ηλικίας 12-23 μηνών)**

Πηγή: World Bank, 2012⁵⁵

**Ανοσοποίηση (εμβολιασμός)⁵⁶ για διφθερίτιδα, τέτανο, κοκκύτη (DPT)
(ποσοστό % παιδιών ηλικίας 12-23 μηνών)**

Πηγή: World Bank (2012)⁵⁷

Εκπαίδευση:

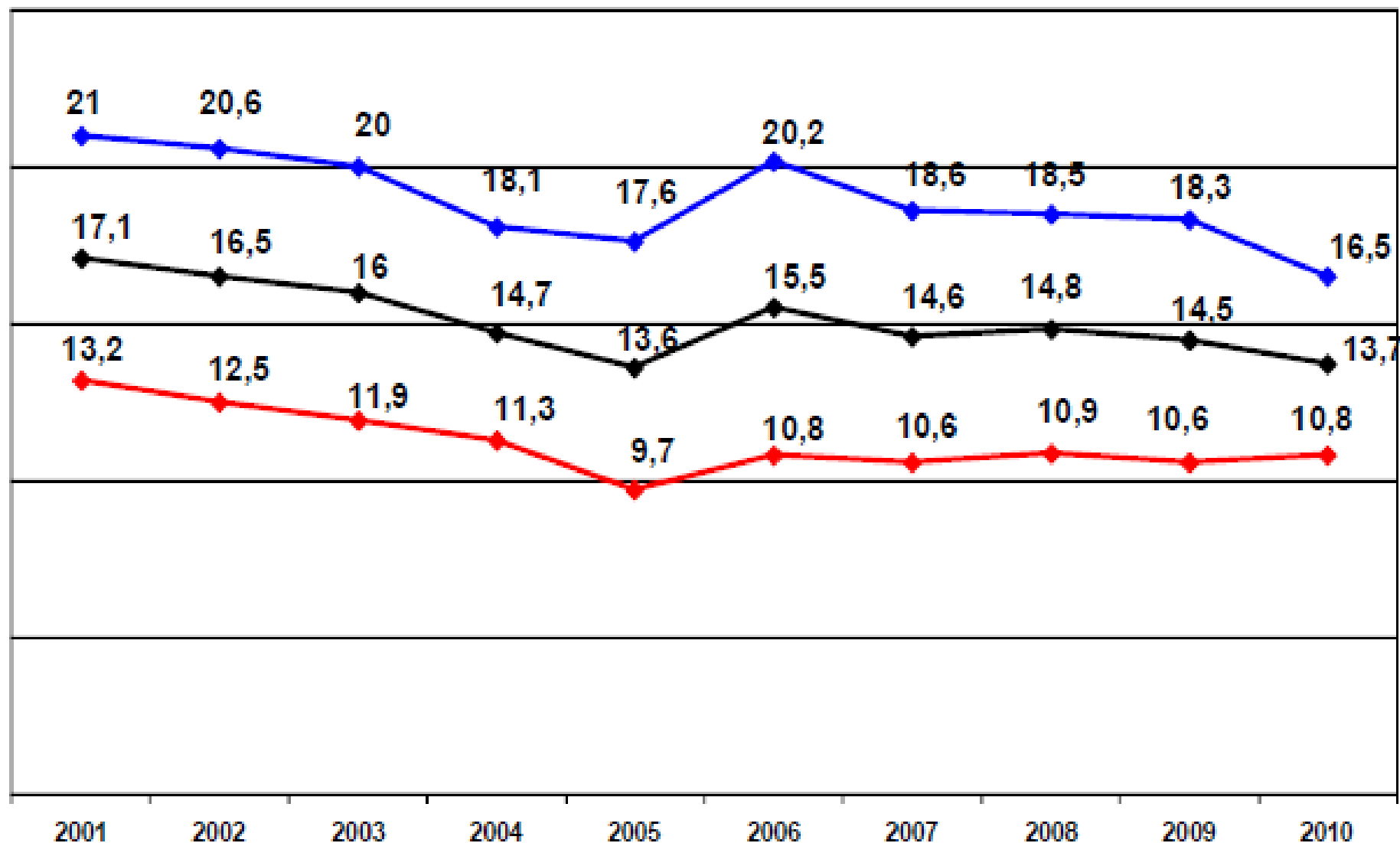
- 94% των παιδιών φοιτούν σε δημοτικά σχολεία
η Ελλάδα έχει στην ΕΕ
τη μεγαλύτερη αναλογία διδασκόντων-μαθητών (1:8,6)
- και τον μικρότερο αριθμό μαθητών/τμήμα
η μαθητική διαρροή μειώνεται διαχρονικά:
13,7 (2010), με μέσο όρο ΕΕ 14,1

Εκτός από τα καθαρά εκπαιδευτικά
μειονεκτήματα της μαθητικής διαρροής,
σημαντική είναι η συσχέτισή της
με την παιδική παραβατικότητα και εργασία

ΣΧΟΛΙΚΗ ΔΙΑΡΡΟΗ ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΦΥΛΟ (2001-2010)

ΠΗΓΗ: EUROSTAT

—◆— ΣΥΝΟΛΟ —◆— ΑΝΔΡΕΣ —◆— ΓΥΝΑΙΚΕΣ

- σημαντικά μικρότερο το ποσοστό παιδιών 4-7 ετών (70,3%) στην προσχολική εκπαίδευση από το μέσο όρο των 27 κρατών-μελών της ΕΕ (91,2%)
- ανοδική πορεία των εγγραφών τα τελευταία χρόνια στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, που συγκλίνει με το μέσο όρο της Ευρωζώνης
- οι εκπαιδευτικές επιδόσεις σε αναγνωστικό, μαθηματικό και επιστημονικό εγγραμματισμό στην Ελλάδα είναι κάτω από τον μέσο όρο στον ΟΟΣΑ (2009)

Φτώχεια και παιδί:

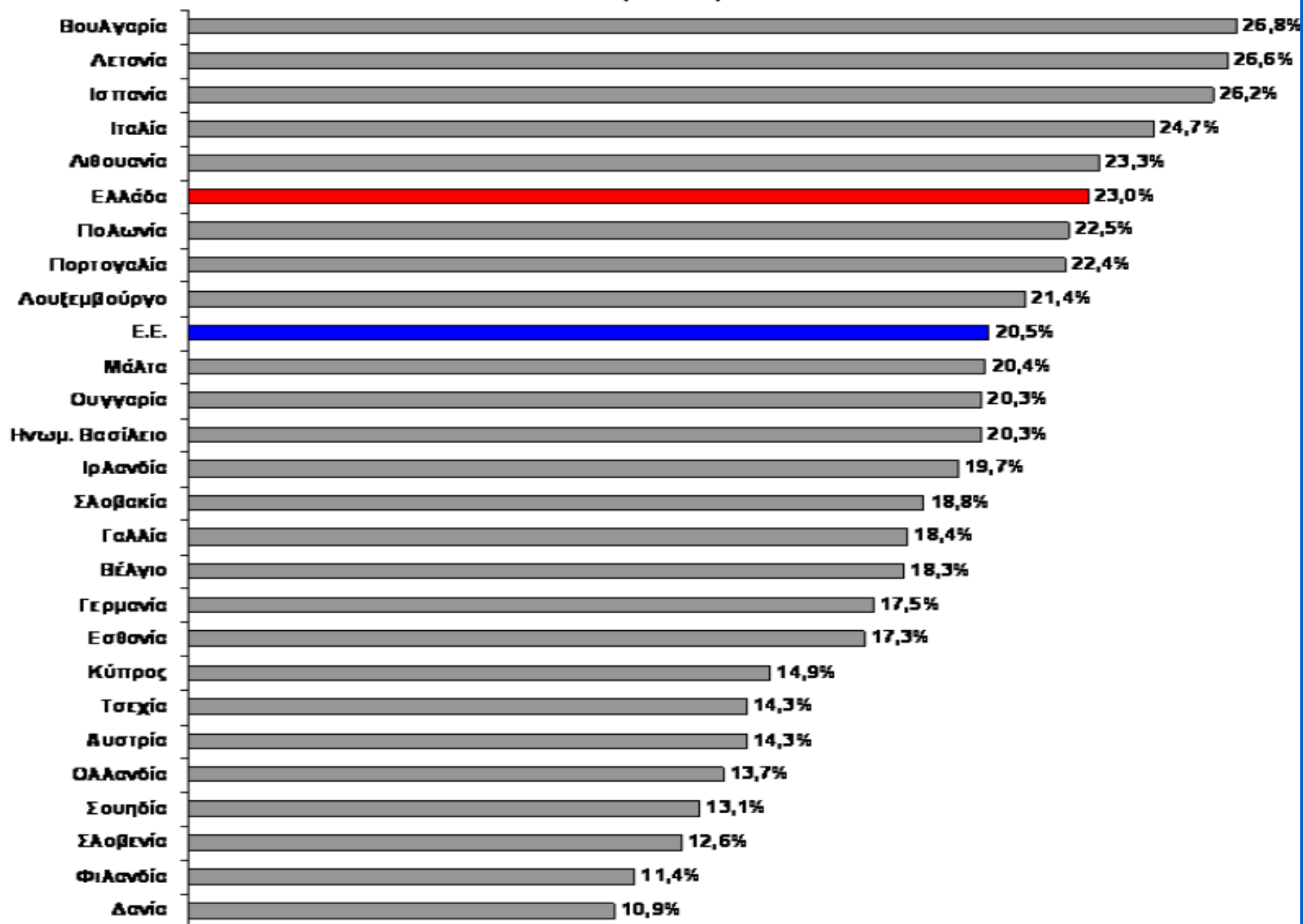
- αύξηση της παιδικής φτώχειας στις περισσότερες χώρες της ΕΕ (η μεγαλύτερη στις μεγαλύτερες χώρες: Γαλλία, και Γερμανία)
- μονογονεϊκά νοικοκυριά: τα πιο φτωχά
- όταν υπάρχουν έφηβοι, η πίεση για ικανοποίηση των αναγκών τους είναι μεγαλύτερη

- Ποσοστά παιδικής φτώχειας: 439.000 στην Ελλάδα 23%, Ευρώπη 20,5% (στη χειρότερη θέση η Βουλγαρία 26,8% και στην καλύτερη η Δανία 10,9%)

(Eurostat, 2010)

- φτωχά νοικοκυριά: 20,1% (το 33,4% είναι μονογονεϊκά)
28,7% των νοικοκυριών με παιδιά ζουν σε φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό (34,7% όταν τα παιδιά είναι 12-17 ετών)

ΠΑΙΔΙΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (2010) ΠΗΓΗ: Eurostat

Παιδική φτώχεια και υγεία:

- πιο πιθανά τα προβλήματα υγείας
- μεγαλύτερες υστερήσεις
στη νοητική & κοινωνικο-συναισθηματική ανάπτυξη
(ιδίως σε μακροχρόνια φτώχεια)
- πιο πιθανός ο υποσιτισμός,
καθώς και έλλειψη θέρμανσης ή υγρασία στο σπίτι
- ο θόρυβος και η στενότητα χώρου (μεγαλύτερη
στην Ελλάδα από την υπόλοιπη Ευρώπη)
αυξάνουν την πίεση και το ψυχικό στρες στα παιδιά

Συνθήκες διαβίωσης-κατοικίας:

- φτωχά νοικοκυριά με παιδιά:
 - * 21,6% οικονομικά αδύναμα για διατροφή
(με κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά)
 - * 37,1% δεν έχουν ικανοποιητική θέρμανση
 - * 27,8% με υγρασία στους τοίχους ή σάπια κουφώματα
 - * 23,2% με περιβαλλοντικό πρόβλημα
(από βιομηχανίες & κυκλοφορία αυτοκινήτων)
- 46,7% των παιδιών σε φτωχά νοικοκυριά:
στενότητα χώρου κατοικίας (51,6% στις ηλικίες 6-11 ετών)

Παιδική φτώχεια και εκπαίδευση-απασχόληση:

- χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης vs φτώχεια
- η χαμηλή ένταση απασχόλησης πλήττει περισσότερο παιδιά σε φτωχά μονογονεϊκά νοικοκυριά
- Ελλάδα: το υψηλότερο ποσοστό φτωχών εργαζομένων (13,8%), ενώ στην Ευρωζώνη 8,2%,
- 81,5% των φτωχών νοικοκυριών με παιδιά αδυνατούν να πληρώσουν μια εβδομάδα διακοπών

(Eurostat, 2010)

σε νοικοκυριά με παιδιά < 16 ετών, από το εισόδημα:

- * 16,8% σε είδη διατροφής

- * 13% στις μεταφορές

- * 10,4% στη στέγαση, ύδρευση κλπ της κατοικίας

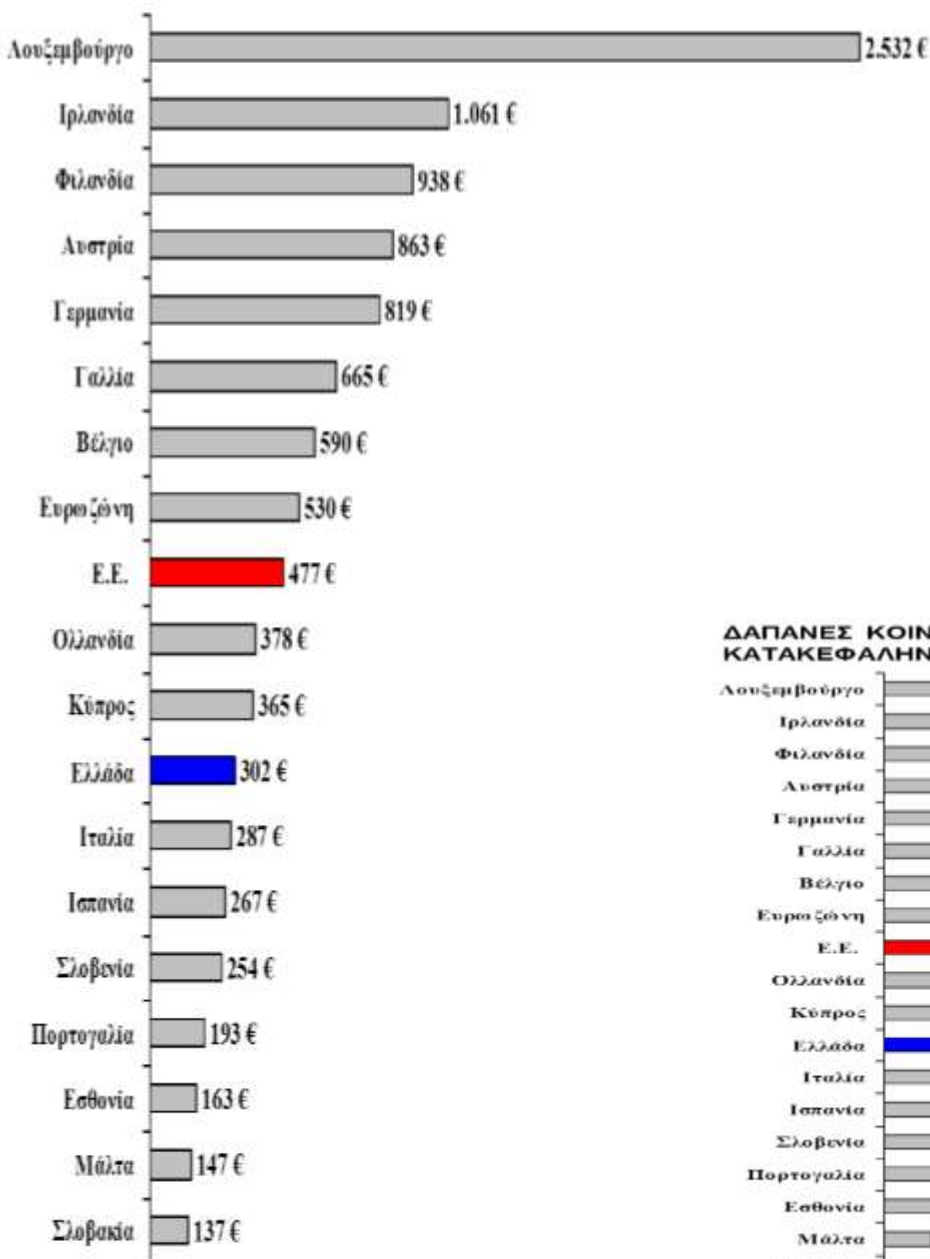
- * 6,1% σε αναψυχή-πολιτισμό

- * 5,9% στην εκπαίδευση

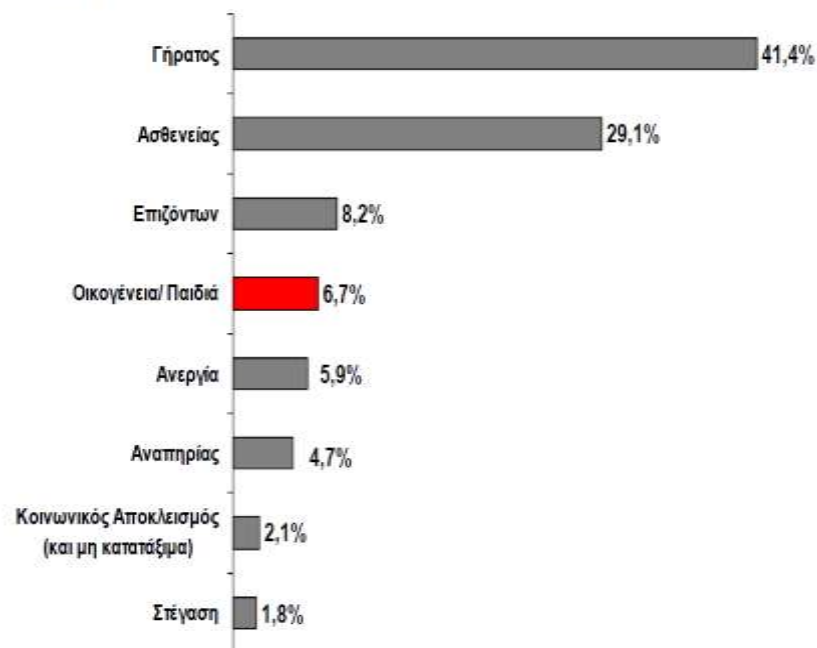
Κοινωνικές παροχές και ανταποδοτικότητα:

- η αποτελεσματικότητα των δαπανών δεν είναι ικανοποιητική (ενώ αυξήθηκαν 15% τα τελευταία 15 χρόνια, το ποσοστό όσων ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας: σταθερό)
 - επωφελούνται κυρίως οι > 65 ετών (από συντάξεις-επιδόματα)
 - επικεντρώνεται κυρίως σε συντάξεις /επιδόματα ανεργίας (70%)
- ενώ οι δαπάνες αυξήθηκαν από 22,7 σε 27,3% ΑΕΠ
παρέμειναν σταθερές για την οικογένεια-παιδιά (1,7%-1,8% ΑΕΠ)
(Eurostat, 2009)
- ο κίνδυνος φτώχειας των παιδιών με τις συντάξεις-επιδόματα μειώνεται 29,1% → 23% μόνο (Ευρώπη: 37,1%, → 20,5%)
- 70,5% γήρας & ασθένειες, ενώ οικογένεια-παιδιά μόνο 6,7%

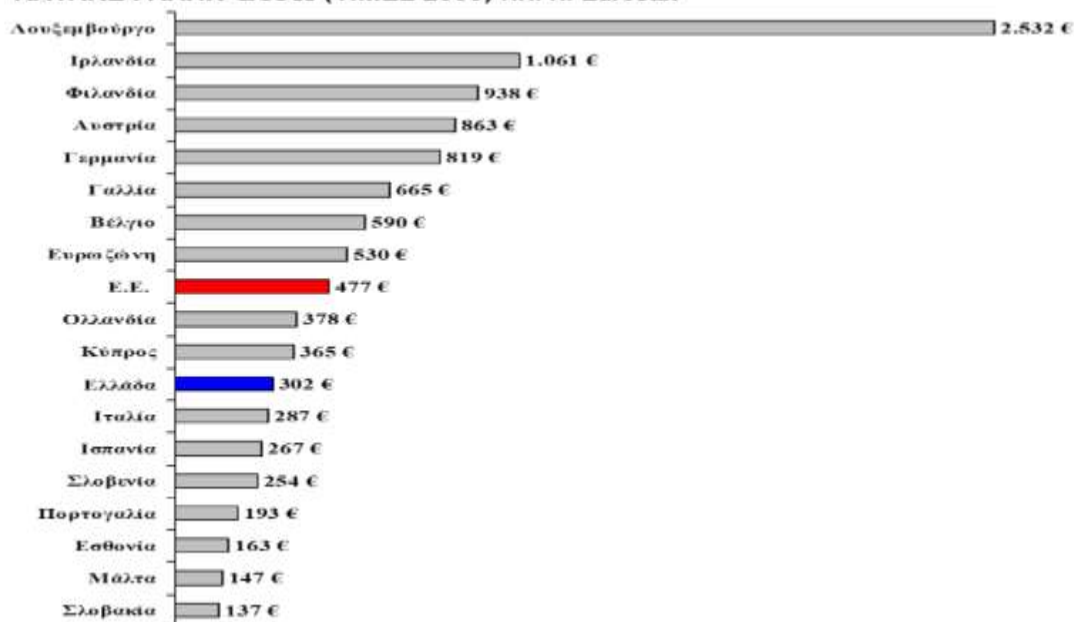
ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ/ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ (2009) ΚΑΤΑΚΕΦΑΛΗΝ ΕΥΡΩ (ΤΙΜΕΣ 2000) ΠΗΓΗ: Eurostat

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΔΑΠΑΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ (2009) ΠΗΓΗ: Eurostat

ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ/ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ (2009) ΚΑΤΑΚΕΦΑΛΗΝ ΕΥΡΩ (ΤΙΜΕΣ 2000) ΠΗΓΗ: Eurostat

Δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα: 27,97%
(Ευρώπη 30,19% με πρώτη Γαλλία (33,06%), μετά
η Ολλανδία (31,6%) και τελευταίες η Εσθονία (19,19%) και
η Σλοβακία (18,81%))

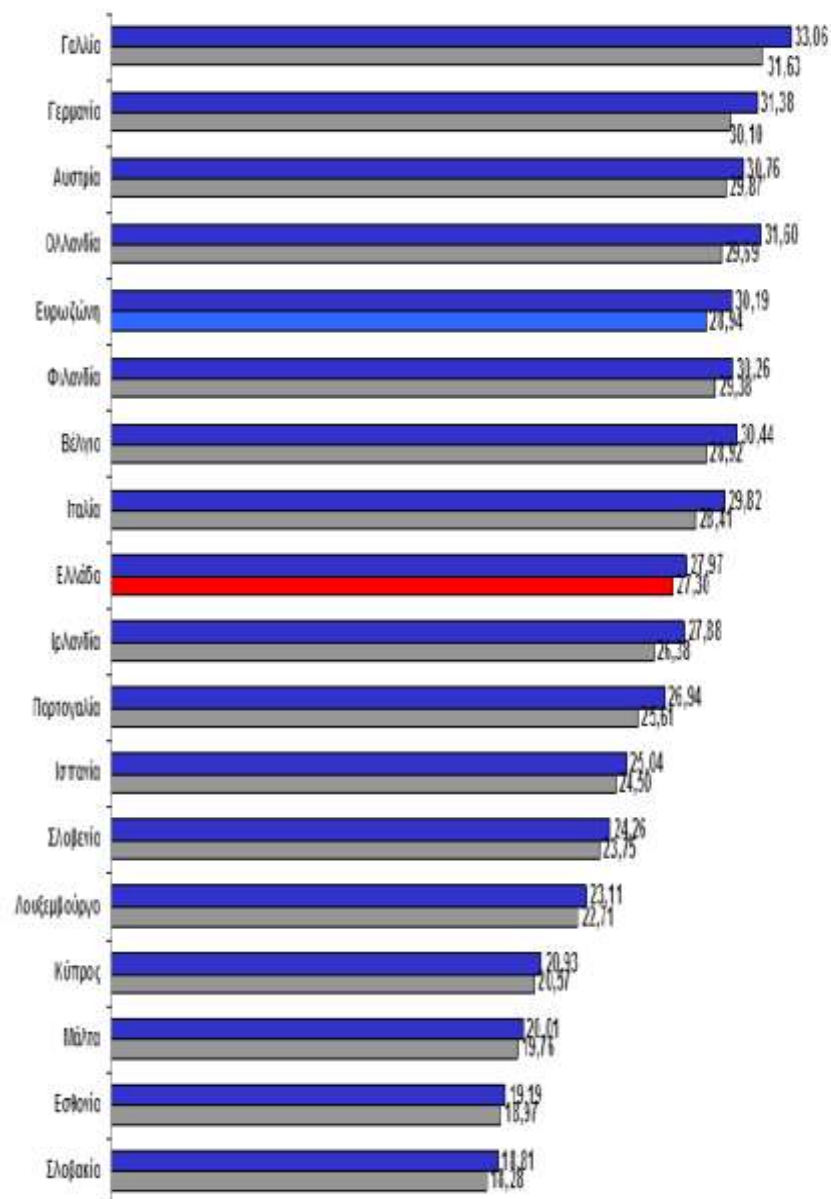
Δαπάνες για οικογένεια-παιδιά στην Ελλάδα: 1,8%
(Ευρώπη 2,3% με πρώτο το Λουξεμβούργο (4%)
και τελευταίες την Ιταλία, Ολλανδία (1,4% και 1,3 %)

Κατά κεφαλήν δαπάνες για οικογένεια-παιδιά
στην Ελλάδα 302€ (τιμές 2000), ενώ στην ΕΕ 477 €,
στο Λουξεμβούργο 2.532 € και στη Σλοβακία 137 €

ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ (2009)

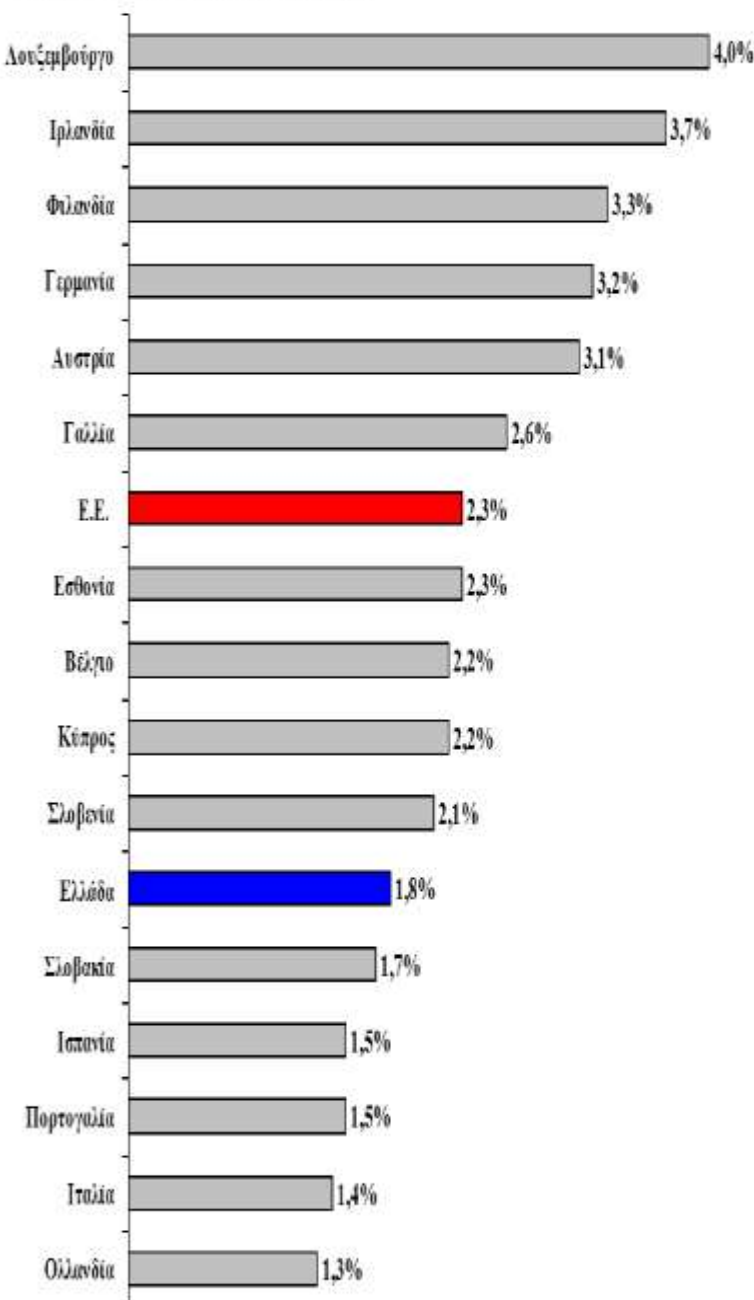
(Ποσοστό του Α.Ε.Π.) ΠΗΓΗ: Eurostat

■ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΥΜΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΟΥ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΑΛΛΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ
■ ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ

ΔΑΠΑΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ/ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΖΩΝΗ (2009)

ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ Α.Ε.Π. ΠΗΓΗ: Eurostat

Ειδικές ομάδες παιδιών:

- 200.000 παιδιά < 17 ετών (10% του συνόλου) προέρχονται από οικογένειες μεταναστών (2010)
*57,5% των μεταναστών (και των παιδιών τους) στη χώρα μας είναι αλβανικής καταγωγής

*μετανάστες: η πρώτη ομάδα που έπληξε η οικονομική κρίση

- φτώχεια: γενικό χαρακτηριστικό των Ρομά
- *στεγαστικό: κεντρικό ζήτημα στην επιδίωξη ενσωμάτωσής τους και αιτία συγκρούσεών τους με τις Αρχές
- *δυσκολία πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας: συντελεί στα αυξημένα ποσοστά βρεφικής και παιδικής θνησιμότητας και στο χαμηλότερο προσδόκιμο επιβίωσης
- *χαμηλή συμμετοχή στην εκπαίδευση

- **θύματα trafficking (Ελληνική Αστυνομία, 2003-2011)**

Σε 1000 περιπτώσεις:

- *33% από Ρουμανία

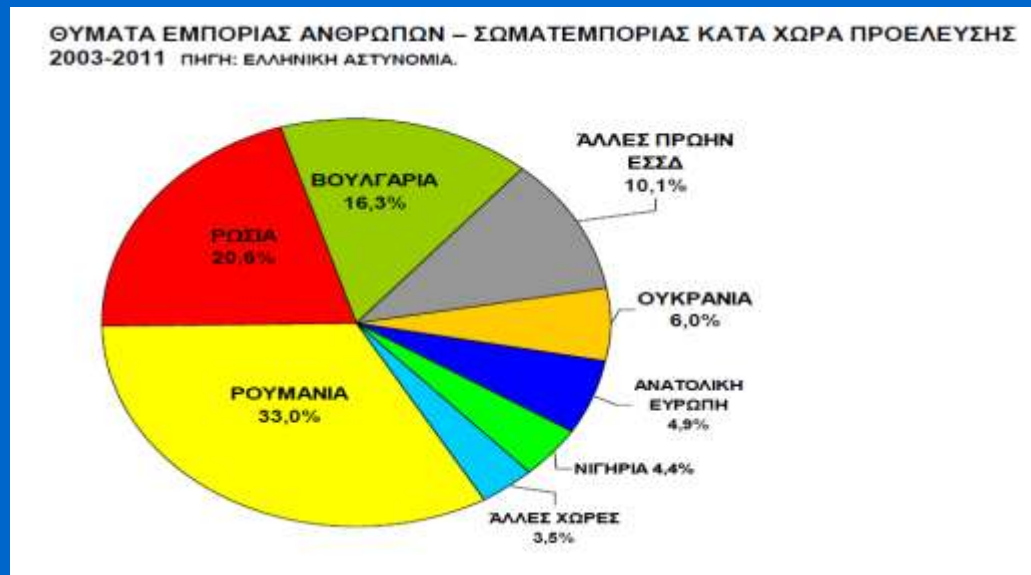
- *20,6% από Ρωσία

- *16,3% από Βουλγαρία

- *10,1% από άλλες χώρες της Π. ΕΣΣΔ

- *6,1% από Ουκρανία

- *4,4% από Νιγηρία

παιδιά: 21 καταγεγραμμένες περιπτώσεις (2005-2007),
οι περισσότερες από Ρουμανία

- **παιδιά του δρόμου:**

κυρίως από Αλβανία, Ρουμανία, Βουλγαρία

και Έλληνες Ρομά (Χριστιανοί και Μουσουλμάνοι)

παιδιά του δρόμου και trafficking σχετίζονται με τη φτώχεια

παιδιά με αναπηρίες: 18.300 (ΕΛ.ΣΤΑΤ., 2002)

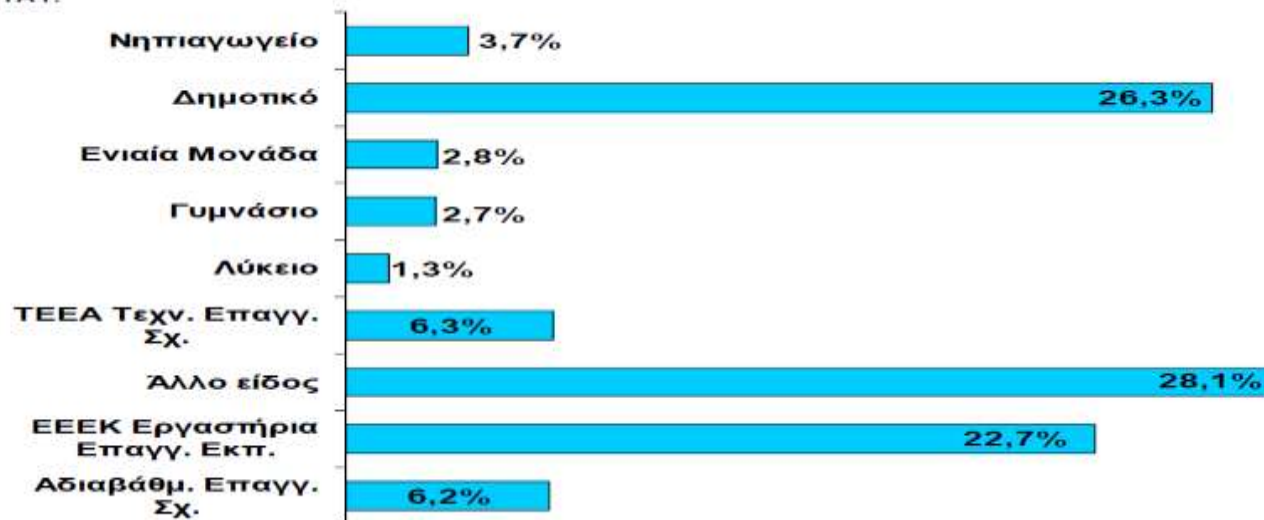
*26,3% φοιτούν στο Δημοτικό, 28,1% σε άλλο,
23,1% σε Εργαστήρια Επαγγελματικής Εκπαίδευσης

*ασυνόδευτα και χωρισμένα από την οικογένειά τους
παιδιά μεταναστών: 1.000-6.000/έτος

*αιτήσεις ασύλου από ανήλικους :

465 (2010)→145 ασυνόδευτοι, 555(2011) (Eurostat)

ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΜΑΘΗΤΩΝ ΣΤΙΣ ΒΑΘΜΙΔΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (2009)
ΠΗΓΗ: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Ανήλικοι παραβάτες: 582 ανήλικοι κρατούμενοι

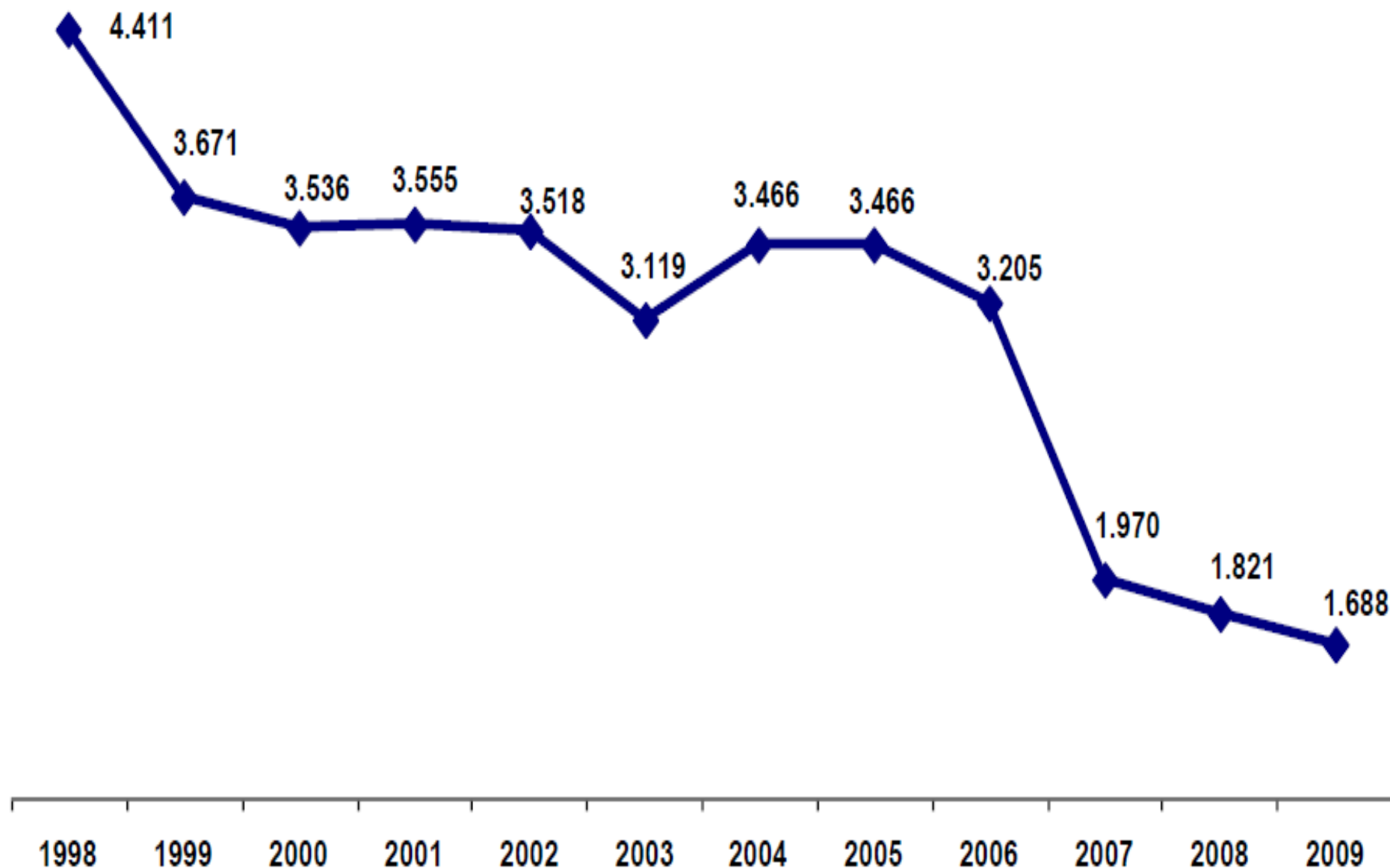
(Υπουργείο Δικαιοσύνης, 2012)

- * μείωση κατά >50% την τελευταία δεκαετία των καταδικασθέντων σε αναμορφωτικά κ.α. μέτρα
- * 84% των παραβατών 14-18 ετών: παραβιάσεις Ι.Χ και παράνομη είσοδος & παραμονή στη χώρα
- * αλλοδαποί: 80% των ανήλικων κατάδικων & υπόδικων
- 30% αλβανικής καταγωγής
- 11% από το Αφγανιστάν
- 9% από το Πακιστάν
- 8% από την Παλαιστίνη
- συνολικά: 59% από μουσουλμανικές χώρες Β. Αφρικής & Ασίας

σημαντική η εκπαιδευτική προσπάθεια στα σωφρονιστικά καταστήματα

Ανήλικοι καταδικασθέντες σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα (1998-2009)

ΠΗΓΗ:ΕΛ.ΣΤΑΤ

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα παιδιά:

- κατεξοχήν οι πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες: φτωχοί, κοινωνικά αποκλεισμένοι, μετανάστες, μονογονεϊκές οικογένειες

Το μεγαλύτερο πρόβλημα που θα αντιμετωπίσει η ελληνική κοινωνία τα επόμενα χρόνια είναι η κοινωνική συνοχή

- τα κοινωνικά δίκτυα και μάλιστα η οικογένεια κάλυπταν τις ελλείψεις του ατελούς Κράτους Πρόνοιας και αποτελούσαν ανάχωμα για τη μερική προστασία σε συνθήκες σοβαρής αποστέρησης και κοινωνικού αποκλεισμού.

2011: μείωση γεννήσεων

2008-2010: αύξηση > 40% της εγκληματικότητας

* αύξηση κατά 74% του σχολικού εκφοβισμού (2002-2010)

* αύξηση εγκληματικότητας ανηλίκων

- άγχος, στρές και ψυχοσωματικά συμπτώματα

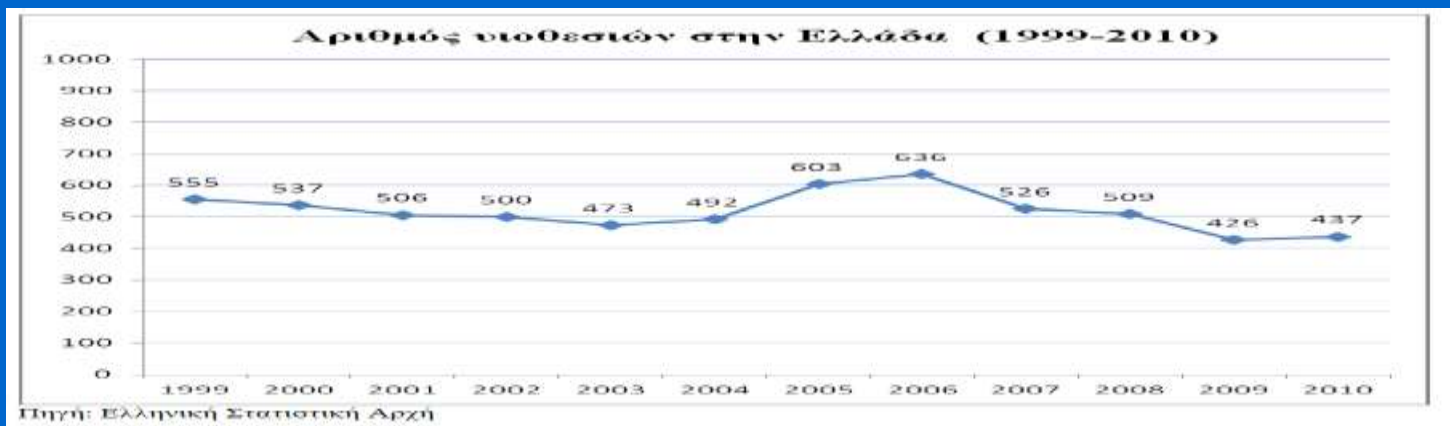
- λιποθυμίες μαθητών από υποσιτισμό:

οδήγησαν σε δωρεάν μικρογεύματα σε ορισμένα σχολεία

ΜΕΤΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ:

- Εθνικό Παρατηρητήριο
κατά της Φτώχειας και του Κοινωνικού Αποκλεισμού
- Πρόσβαση σε Κοινωνικές και Υπηρεσίες Υγείας
- ενίσχυση Παιδείας
προστασία παιδιών Ρομά &
ενσωμάτωση παιδιών μεταναστών
- ενίσχυση φορέων ειδικών δομών για παιδιά με αναπηρίες
- δημιουργία θεσμού «Κοινωνικής Κατοικίας»

- αυστηρότερος έλεγχος παιδικής εργασίας & εκπαίδευση αρμόδιων υπαλλήλων
 - διευκόλυνση υιοθεσιών & αναδοχής, με παράλληλη καταπολέμηση παράνομων υιοθεσιών
 - αύξηση ορίου ηλικίας προστασίας (18 αντί 17) για τα θύματα σεξουαλικής κακοποίησης
- *Εθνικό Μητρώο καταγραφής παιδικής κακοποίησης
- *Ενίσχυση δομών περίθαλψης & αποκατάστασης
- *Μέτρα πρόληψης και αποτροπής

- Δικαιοσύνη ανηλίκων:

- *αύξηση (18 αντί 17) ορίου ανηλικιότητας

- *αποποινικοποίηση επαιτείας ανηλίκων

- *αξιολόγηση δομών πρόληψης και καταστολής εγκληματικότητας ανηλίκων

Συμφιλίωση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής:

- ελαστικό ωράριο εργασίας στις επιχειρήσεις,
- ενημέρωση εργαζομένων για χρήση διαφόρων αδειών
- ενθάρρυνση άδειας πατρότητας
- Διευκόλυνση εγκύων εργαζομένων για :
 - * προγεννητικό έλεγχο
 - * μαθήματα τοκετού
- θεσμοθέτηση διακοπών εργασίας για θηλασμό
- υποστήριξη μητέρων από τα μαιευτήρια
και τις επιχειρήσεις κατά τη λοχεία
- προώθηση των Φιλικών προς τα Παιδιά Νοσοκομείων
- δημιουργία δομών στήριξης για υπηρεσίες φύλαξης παιδιών

- ένταξη της παιδικής φτώχειας στις δημόσιες πολιτικές (mainstreaming)
- πλήρης υλοποίηση και εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού
- σχολείο:
 - * δωρεάν γεύματα
 - * παροχή σχολικών ειδών πρώτης ανάγκης
 - * ενίσχυση δραστηριοτήτων (αθλητικών και πολιτιστικών)
- μετάβαση από την ιδρυματική μέριμνα στη φροντίδα από ανάδοχους γονείς & ενθάρρυνση θεσμού υιοθεσίας

Άλλες προτάσεις:

- Child mainstreaming
- Σχέδιο Δράσης για την Παιδική Ηλικία και τα Δικαιώματα του Παιδιού
- ειδικός κωδικός στον προϋπολογισμό

Σε νομοθετικό επίπεδο:

- κύρωση του Νέου Προαιρετικού Πρωτοκόλλου και όσων διεθνών κειμένων και συμβάσεων δεν έχουν ακόμα κυρωθεί
- εναρμόνιση της εθνικής νομοθεσίας, σύμφωνα με τις παρατηρήσεις στη 2^η και 3^η έκθεση για την εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού
- δημιουργία Κώδικα Ανηλίκων

Λοιπές προτάσεις:

- επανασύσταση ως ανεξάρτητου φορέα του «Παρατηρητηρίου για τα Δικαιώματα του Παιδιού»
- πρωτοβουλίες για συνεργασία (ΜΚΟ, αποκεντρωμένες μονάδες του κράτους, Εκκλησία, επιχειρήσεις «στα πλαίσια της κοινωνικής οικονομίας και της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης»

Η έκθεση τελειώνει με αναφορά στην εκστρατεία της UNICEF για τον εμβολιασμό των παιδιών στην Ελλάδα και τον κόσμο